

COLLECTION

Innovation, integration and modern
problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and
practice

www.d-pressa.com

31
MARCH

Jizzakh, Uzbekistan

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN
NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

SCIENTIFIC JOURNAL OF SCIENCE TECHNOLOGY & DIGITAL FINANCE
JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENCE NETWORKS

Innovation, integration and modern problems in the scientific activities of young
researchers and students: theory and practice collection of materials of the
international scientific and practical conference on the topic

(March 31, 2026)

Jizzakh-2026

Innovation, integration and modern problems in the scientific activities of young researchers and students: theory and practice – Jizzakh: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, March 31, 2026, 1060 pp.

Editors in charge: Ass.prof. Soy M.P.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

INSON KAPITALI NAZARIYASI DOIRASIDA KASBIY TA'LIM XIZMATLARINING ROLI

Toshpo'latov Sherzod Xaydarkulovich

Jizzax kasbiy ko'nikmalar markazi direktori,

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filialini "Iqtisodiyot va turizm" kafedrasini katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi inson kapitali nazariyasi doirasida kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy mohiyati va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiyotda inson kapitali iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning shakllanishi va rivojlanishida ta'lim tizimi, xususan kasbiy ta'lim xizmatlari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotda kasbiy ta'lim xizmatlarining inson kapitalini rivojlantirishdagi funksiyalari, mehnat bozoriga ta'siri, bandlik darajasini oshirishdagi ahamiyati hamda iqtisodiy samaradorlikka qo'shgan hissasi kompleks yondashuv asosida tahlil qilingan. Shuningdek, kasbiy ta'lim xizmatlarining xizmatlar bozori doirasidagi o'ziga xos xususiyatlari ham yoritilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim xizmatlari inson kapitalining sifatini oshirish orqali iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va innovatsion rivojlanish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Shu bilan birga, tezisdagi kasbiy ta'lim tizimida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: inson kapitali, kasbiy ta'lim, xizmatlar bozori, bandlik, iqtisodiy o'sish, innovatsiya

Kirish

Zamonaviy iqtisodiy tizimda inson kapitali iqtisodiy rivojlanishning asosiy resursi sifatida qaralmoqda. An'anaviy iqtisodiy nazariyalarda ishlab chiqarish omillari sifatida yer, kapital va mehnat asosiy o'rin tutgan bo'lsa, bugungi kunda bilim, malaka va innovatsion salohiyat ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois inson kapitali nazariyasi iqtisodiy fanlarda muhim yo'nalish sifatida shakllangan.

Inson kapitali deganda insonning bilim, ko'nikma, malaka va sog'lig'i orqali iqtisodiy qiymat yaratish qobiliyati tushuniladi. Bu kapital turli shakllarda namoyon bo'lib, uning eng muhim komponentlaridan biri ta'lim tizimi orqali shakllanadi. Ayniqsa, kasbiy ta'lim xizmatlari inson kapitalining amaliy jihatdan rivojlanishini ta'minlaydi.

Kasbiy ta'lim xizmatlari zamonaviy iqtisodiyotda muhim o'rin egallaydi, chunki ular mehnat bozorining talablariga mos kadrlarni tayyorlaydi. Global iqtisodiyot sharoitida raqobat kuchayib borayotganligi sababli, malakali va yuqori bilimga ega mutaxassislarini tayyorlash dolzarb vazifaga aylangan.

Bugungi kunda texnologik taraqqiyot, raqamli iqtisodiyot va avtomatlashtirish jarayonlari natijasida yangi kasblar paydo bo'lmoqda, ayrim kasblar esa eskirib bormoqda. Bu esa kasbiy ta'lim tizimining moslashuvchanligini ta'minlashni talab etadi.

Mazkur tezisning dolzarbligi shundaki, inson kapitali nazariyasi doirasida kasbiy ta'lim xizmatlarining rolini chuqur tahlil qilish orqali iqtisodiy rivojlanishning yangi yo'nalishlarini aniqlash mumkin.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – kasbiy ta'lim xizmatlarining inson kapitalini shakllantirishdagi rolini ilmiy asosda yoritish va uning iqtisodiy samaradorligini baholashdir.

ASOSIY QISM

Inson kapitali nazariyasining iqtisodiy mohiyati

Inson kapitali nazariyasi zamonaviy iqtisodiy fikrda eng muhim konseptual yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu nazariya XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan bo'lib, uning asoschilari sifatida amerikalik iqtisodchilar G. Becker va T. Schultz e'tirof etiladi. Ular iqtisodiy rivojlanishda inson omilining hal qiluvchi rolini ilmiy asoslab berganlar. An'anaviy iqtisodiy nazariyalarda ishlab chiqarish omillari sifatida yer, kapital va mehnat alohida o'rin tutgan bo'lsa, inson kapitali nazariyasi bu yondashuvni kengaytirib, insonning bilim, ko'nikma va malakalarini iqtisodiy resurs sifatida ko'rib chiqadi.

Inson kapitali deganda insonning bilim darajasi, kasbiy tayyorgarligi, tajribasi, sog'lig'i va ijodiy salohiyati orqali iqtisodiy qiymat yaratish qobiliyati tushuniladi. Bu kapitalning o'ziga xos jihati shundaki, u moddiy shaklga ega emas, balki insonning o'zida mujassam bo'ladi. Shu bois inson kapitaliga investitsiya qilish deganda ta'lim, sog'liqni saqlash, kasbiy tayyorgarlik va boshqa rivojlantiruvchi omillarga yo'naltirilgan xarajatlar tushuniladi.

G. Beckerning ilmiy qarashlariga ko'ra, ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar kelajakda yuqori daromad keltiradi. Bu esa ta'limning iqtisodiy samaradorligini asoslaydi. Ya'ni, kasbiy ta'lim orqali olingan bilim va ko'nikmalar shaxsning mehnat unumdorligini oshiradi, natijada u yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bu jarayon makroiqtisodiy darajada ham ijobiy natija beradi, chunki malakali kadrlar iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi.

Inson kapitali nazariyasining yana bir muhim jihati – bu uning uzoq muddatli ta'siridir. Moddiy kapital (masalan, uskunalar, binolar) vaqt o'tishi bilan eskiradi va amortizatsiyaga uchraydi, inson kapitali esa aksincha, bilim va tajriba ortishi bilan rivojlanib boradi. Bu esa uni barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylantiradi.

Kasbiy ta'lim xizmatlari inson kapitalini shakllantirishda markaziy o'rin egallaydi. Ayniqsa, amaliy ko'nikmalarga asoslangan ta'lim inson kapitalining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy iqtisodiyotda ish beruvchilar nafaqat nazariy bilimga, balki amaliy tajribaga ega bo'lgan mutaxassislarni talab qilmoqda. Shu bois kasbiy ta'lim tizimi inson kapitalini shakllantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, inson kapitali nazariyasi kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini tushunishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. U orqali ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi asoslanadi va bu xizmatlarning jamiyat rivojidadagi o'rni aniqlanadi.

Kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy mazmuni

Kasbiy ta'lim xizmatlari xizmatlar bozori tarkibida muhim iqtisodiy kategoriya sifatida namoyon bo'ladi. Ular o'zining nomoddiy xarakteri bilan moddiy mahsulotlardan farq qiladi va inson kapitalini shakllantirishga qaratilgan xizmatlar majmuasini tashkil etadi.

Kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy mazmuni ularning bilim va ko'nikmalarni yaratish, uzatish va rivojlantirishga qaratilgan faoliyat ekanligi bilan belgilanadi. Ushbu xizmatlar orqali inson o'zining kasbiy salohiyatini oshiradi, bu esa uning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Kasbiy ta'lim xizmatlarining asosiy xususiyatlaridan biri – bu nomoddiylikdir. Ya'ni, bu xizmatlar moddiy shaklga ega emas, balki bilim va ko'nikmalar ko'rinishida namoyon bo'ladi. Bu esa ularni baholashni murakkablashtiradi, chunki ularning natijasi ko'pincha uzoq muddatda namoyon bo'ladi.

Yana bir muhim xususiyat – ishlab chiqarish va iste'molning bir vaqtda sodir bo'lishidir. Ta'lim jarayonida bilimlar shakllanadi va shu jarayonda iste'mol qilinadi. Bu esa xizmatlar sifatini o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hamkorlikka bog'liq qiladi.

Kasbiy ta'lim xizmatlari iqtisodiy jihatdan investitsion xarakterga ega. Ular qisqa muddatda emas, balki uzoq muddatda iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Masalan, kasbiy ta'lim olgan shaxs yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, kasbiy ta'lim xizmatlari xizmatlar bozori doirasida talab va taklif asosida rivojlanadi. Mehnat bozori ehtiyojlari ushbu xizmatlarga bo'lgan talabni belgilaydi. Agar iqtisodiyotda muayyan kasblarga talab yuqori bo'lsa, kasbiy ta'lim xizmatlari ham shu yo'nalishda rivojlanadi.

Umuman olganda, kasbiy ta'lim xizmatlari iqtisodiy kategoriya sifatida inson kapitalini rivojlantirish, mehnat bozorini tartibga solish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Kasbiy ta'lim xizmatlarining mehnat bozoriga ta'siri

Kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat bozori bilan uzviy bog'liq bo'lib, uning samarali faoliyat yuritishida muhim rol o'ynaydi. Mehnat bozori – bu ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif o'zaro kesishadigan iqtisodiy makondir. Ushbu bozorda muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun shaxs ma'lum darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lishi zarur. Aynan shu jihatdan kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat bozorining asosiy "ta'minotchisi" sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchiidan, kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat bozorida talab qilinadigan malakali kadrlarni tayyorlaydi. Zamonaviy iqtisodiyotda texnologik o'zgarishlar tez sodir bo'layotganligi sababli, ish beruvchilar yuqori malakali va moslashuvchan mutaxassislarni talab qilmoqda. Kasbiy ta'lim tizimi ushbu talabni qondirish orqali mehnat bozorining barqaror ishlashini ta'minlaydi.

Ikkinchiidan, kasbiy ta'lim xizmatlari ishsizlik darajasini kamaytiradi. Malakali shaxslar mehnat bozorida tezroq ish topadi, bu esa umumiy bandlik darajasining oshishiga olib keladi. Ayniqsa, yoshlar bandligini ta'minlashda kasbiy ta'lim muhim vosita hisoblanadi.

Uchinchidan, kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat unumdorligini oshiradi. Malakali kadrlar o'z ishini samaraliroq bajaradi, bu esa ishlab chiqarish hajmining oshishiga olib keladi. Natijada iqtisodiy o'sish tezlashadi.

Shuningdek, kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat bozorida muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi. Agar ta'lim tizimi mehnat bozori talablariga moslashgan bo'lsa, ishchi kuchi ortiqcha yoki yetishmasligi muammosi kamayadi.

Biroq, amaliyotda ayrim muammolar mavjud. Jumladan, kasbiy ta'lim dasturlarining mehnat bozori talablariga mos kelmasligi, amaliy ko'nikmalarning yetishmasligi va ish beruvchilar bilan hamkorlikning sustligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bois kasbiy ta'lim xizmatlarini mehnat bozori bilan integratsiyalash muhim ahamiyatga ega. Dual ta'lim tizimi, amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish va ish beruvchilar bilan hamkorlik bu borada samarali yechim bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, kasbiy ta'lim xizmatlari mehnat bozorining samaradorligini oshirish, bandlikni ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Kasbiy ta'lim va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik

Kasbiy ta'lim xizmatlari va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik iqtisodiy nazariyada muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, ta'lim darajasi oshgani sari iqtisodiy o'sish sur'atlari ham ortadi.

Kasbiy ta'lim iqtisodiy o'sishga bir necha yo'nalishda ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, u mehnat unumdorligini oshiradi. Malakali kadrlar yuqori samaradorlik bilan ishlaydi, bu esa ishlab chiqarish hajmini oshiradi.

Ikkinchidan, kasbiy ta'lim innovatsion rivojlanishni rag'batlantiradi. Bilimli va malakali mutaxassislar yangi texnologiyalarni joriy etadi va innovatsion g'oyalarni ishlab chiqadi. Bu esa iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchidan, kasbiy ta'lim daromadlarni oshiradi. Bu esa ichki iste'molning oshishiga olib keladi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

Shuningdek, kasbiy ta'lim hududiy rivojlanishda ham muhim rol o'ynaydi. Malakali kadrlar mavjud hududlarda investitsiyalar ko'payadi va iqtisodiy faollik oshadi.

Umuman olganda, kasbiy ta'lim xizmatlari iqtisodiy o'sishning muhim omili bo'lib, ularni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, inson kapitali nazariyasi doirasida kasbiy ta'lim xizmatlari zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy elementlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inson kapitali iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayveri bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishida kasbiy ta'lim xizmatlari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida insonning bilim, ko'nikma va malakasi iqtisodiy samaradorlikni belgilovchi asosiy omilga aylanmoqda.

Mazkur tezisda olib borilgan tahlillar kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini, ularning xizmatlar bozori doirasidagi o'rnini hamda mehnat bozori bilan uzviy bog'liqligini ochib berdi. Aniqlanishicha, kasbiy ta'lim xizmatlari inson

kapitalini rivojlantirish orqali mehnat unumdorligini oshiradi, bandlik darajasini yaxshilaydi va aholi daromadlarini ko'paytirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida makroiqtisodiy darajada iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtiradi.

Shuningdek, kasbiy ta'lim xizmatlarining iqtisodiy samaradorligi uzoq muddatli xarakterga ega ekanligi asoslandi. Ya'ni, ushbu xizmatlar natijasi darhol emas, balki vaqt o'tishi bilan namoyon bo'ladi. Bu esa ularni investitsion xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli davlat va xususiy sektor tomonidan kasbiy ta'lim tizimiga yo'naltirilayotgan investitsiyalar iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Biroq, tadqiqot davomida aniqlanganidek, kasbiy ta'lim tizimida bir qator muammolar mavjud. Jumladan, o'quv dasturlarining mehnat bozori talablariga to'liq mos kelmasligi, amaliy ko'nikmalar yetishmasligi, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi hamkorlikning sustligi hamda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi ushbu sohaning samaradorligini cheklab qo'yimoqda.

Shu nuqtai nazardan, kasbiy ta'lim xizmatlarini takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish zarur: birinchidan, ta'lim tizimini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish; ikkinchidan, dual ta'lim tizimini keng joriy etish; uchinchidan, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini takomillashtirish; to'rtinchidan, raqamli texnologiyalarni kasbiy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish.

Umuman olganda, inson kapitali nazariyasi nuqtai nazaridan kasbiy ta'lim xizmatlari iqtisodiy rivojlanishning strategik omili hisoblanadi. Ularni samarali tashkil etish va rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash ham mumkin. Shunday ekan, kasbiy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va uni zamonaviy talablar asosida rivojlantirish kelgusidagi ustuvor vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shirinboyevna E. M. TA'LIM XIZMATLARI SIFATINI OSHIRISHNING NAZARIY-ILMIY ASOSLARI //SHOKH LIBRARY. – 2026. – T. 1. – №. 1.
2. Saloxitdinov S. Oliy ta'lim xizmatlari sifatini baholashning zamonaviy konsepsiyalari va innovatsion mexanizmlari: milliy va xalqaro tajribani taqqoslamali tahlil qilish asosida takomillashtirish yo'nalishlari //Academic literature. – 2025. – T. 1. – №. 1. – C. 1-128.
3. Qosimov F. INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY ZARURATI VA AHAMIYATI //Scientific journal of the Fergana State University. – 2025. – №. 4. – C. 39-39.
4. Axmedov M. Korxonalarda Inson Kapitalidan Samarali Foydalanish Yo'llari: Nazariya, Amaliyot Va GLOBAL Brendlar Tajribasi //Green Economy and Development. – T. 3. – №. 12. – C. 668430.
5. Qurbonov X. Xususiy Kapitalning Optimal Tarkibining Aksiyadorlik Jamiyatlari Moliyaviy Barqarorligiga Ta'siri //Green Economy and Development. – T. 3. – №. 12. – C. 668469.